

MOCARTAS
IR SALIERI

PIRMOJI SCENA

(Kambarys)

SALIERI

Visi kartoja: nér tiesos pasauly;
Tačiau nėra tiesos ir ten, aukščiau.
Tai aišku man, kaip gama paprasta.
Man įgimta yra mylėti meną:
Dar vaikas būdamas, kada aukštai
Bažnyčioj mūs senoj vargonai grojo,
Užmiršęs viską, viską, jų klausiausi,

Ir saldžios ašaros riedėjo pačios.
Anksti mečiau aš žaidimus tuščius;
O mokslais, muzikai negiminingais,
Bodėjausi; griežtai ir išdidžiai
Atsisakiau nuo jų ir įknibau
Vien muzikon; sunkus pirmasis žingsnis,
Ir liūdnas pirmas kelias. Nugalėjau
Aš negandą ankstyvą. Savo menui
Aš amatą padėjau pagrindan.
Tapau amatininku; savo pirštams
Paklusnų, sausą suteikiau šmaikštumą
Ir dermę su ausim. Garsus pavergęs,
Aš, lyg lavoną, muziką išdėsčiau.
Harmoniją patikrino skaičiuotė;
Tuomet, išprusęs moksle, jau drįsau
Meilingai atsiduot kūrybos svajai.
Pradėjau kurt, bet kurt tylom, slapčia,
Nedrįsdamas galvot dar apie šlovę.
Dažnai kampely savo nebyliam
Dvi tris dienas be miego išsėdėjęs,
Užmiršęs apie valgi net, patyręs
Ir ašaras, ir džiaugsmą įkvėpimo
Aš darbą deginau, šaltai žiūrėdams,
Kaip mintys ir garsai, many užgimę,
Liepsnodami lengvučiais dūmais nykol..
Ką aš kalbu? Kada didysis Gluckas
Iškilo, paslaptis naujas atskleidęs,
(Atskleidęs paslaptis galias, žavingas!) —
Ar nemečiau aš visko, ką mokėjau,
Ką taip mylėjau, kuo ugningai vyliaus?
Ar drąsiai jo pėdom nenuėjau,

Klusnus, tarytum tas, kursai paklydęs,
Keleivio siunčiamas į kitą pusę?
Karčiu ir atkakliu patvarumu
Galiausiai neribotame mene
Pasiekiau aukšto laipsnio; ir garbė
Nusišypsojo man; širdy žmonių
Aš sąskambį radau kūrybai savo;
Buvau laimingas aš: ramiai gėrėjaus
Savo triūsu, ir pažanga, ir garbe,
Taip pat triūsu ir pažanga bičiulių,
Draugų manųjų įstabiam mene.
Nel Niekad aš pavydo nežinojau!
O, niekados, — nei tąsyk, kai Puccini
Žavėjo klausą atšiauraus Paryžiaus,
Nei tąsyk, kai girdėjau pirmą kartą
Aš Ifigenijos garsus pirmuosius.
Kas pasakys, kad išdidus Salieri
Kada nors buvo niekšas, pavyduolis,
Lyg ta žmogaus sutraiškyta gyvatė,
Kuri, gyva palikusi, dar graužia,
Jėgos netekusi, žemes ir dulkes?
Nė vienas! . . O dabar — patsai sakau:
Dabar aš — pavyduolis: aš pavydžiu.
Pavydžiu skaudžiai ir giliai. Dangaul
Kur gi tiesa, jei dovana šventoji,
Jei nemirtingas genijus paskirtas,
Ne kaip vainikas už ugingą meilę,
Maldas, pasišventimą ir uolumą,
Bet šviečia galvai bepročio kažkokio?
Dykaujančio pabalδος? . . O, Mocartas!

([eina Mocartas.]

MOCARTAS

Aha! Tu pamatei! O aš norėjau
Tave šposu pavaišint netikėtu.

SALIERI

Tu čia! Ar jau seniai?

MOCARTAS

Tik ką, dabar.

Ėjau aš pas tave kai ko parodyt;
Bet, eidamas pro smuklę, staigiai smuiką
Girdžiu aš... Ne, Salieri, tu, kaip gyvas,
Nesi girdėjęs nieko juokingesnio.
Tiesiog stebuklai! Aklas muzikantas
*Voi che sapete*¹ smuklėje smuikavo.
Neiškenčiau, atsivedžiau smuikorių,
Kad jo menu pavaišinčiau tave.
Įeik!

(Įeina aklas senis su smuiku.)

Tu mums ką norint iš Mocarto!

(Senis griežla ariją iš „Don Žu:
Mocartas kvatoja.)

SALIERI

Ir tu gali dar juoktis?

MOCARTAS

Et, Salieril

Argi nesijuoki ir pats tu?

¹ Jūs, kurie žinote (pirmieji arijos žodžiai).

SALIERI

Ne,

Man ne juokai, kada tepliorius paikas
Man biauroja Madoną Rafaelio,
Man ne juokai, kada kvailys niekingas
Parodijomis dergia Alighieri.
Šalin eik, seni!

MOCARTAS

Lukterėk gi; še tau:

Gerk į sveikatą mano.

(Senis išeina.)

Tu, Salieri,

Nelinksmas kažin ko šiandieną.
Užėsiu pas tave kitu laiku.

SALIERI

Ką tu man gero čia atgabenai?

MOCARTAS

ino" Tai šiaip sau — niekis; neseniai mane
Vėl nemigas nakčia kankint pradėjo,
Ir man galvon atėjo dvi trys mintys.
Jas šiandien apmečiau čionai. Norėjau
Išgirsti tavo žodį; bet dabar
Ne aš juk tau galvoj.

SALIERI

Klausyk, Mocartai,
Sakyk, kada tu ne galvoj man? Sėsk, —
Ir aš klausau.

MOCARTAS

(prie fortepijono)

Įsivaizduok... na, ką gi?

Na, štai kad ir mane, jaunesnį kiek,
Įsimylėjusį — nedaug — truputį;
Gražuolė su manim, bičiulis, kad ir tu;
Aš linksmas... tik ūmai — staigi tamsybė,
Vaiduoklis iš kapų, ar šiaip kas nors...
Klausyk gi.

(Skambina.)

SALIERI

Tu, man nešdamas tatai,
Galėjai neregio klausyt smuikoriaus,
Sustojęs palei smuklę?! Dieve mano!
Mocartai, pats savęs nesi tu vertas!

MOCARTAS

Na ką, gerai?

SALIERI

Kokia jausmų gilybė!
Koksai drąsumas ir kokia darnai
Mocartai, dievas tu esi — ir pats
To nežinai, bet aš žinau, taip, aš.

MOCARTAS

Na! Ar tikrai? Gal būt... Bet vis dėlto
Dievybė mano jaučiasi išalkus.

SALIERI

Klausyk, pietaukiva drauge šiandieną
Auksinio Liūto smuklėje.

MOCARTAS

Gerai.

Labai džiaugiuos. Bet lukterk truputėlį,
Namo nubėgsiu aš pranešti žmonai,
Kad ji pietums manęs nelauktų šiandie.

(Išeina.)

SALIERI

Tavęs aš laikiu: bet žiūrėk tiktai...
Ne! Negaliu aš priešintis likimui
Ir savo daliai; pasiūstas esu,
Kad sustabdyčiau jį: kitaip — mes žuvę,
Visi mes žuvę — muzikos vaidilos
Ir muzikos tarnai, ne vienas aš
Su savo pilka garbe. Aš galvojau:
Kokia nauda, jei Mocartas bus gyvas
Ir dar pasieks nežinomos aukštybės?
Argi jis meną tuo pakeltų? — Ne!
Vos tik pranyks jisai — vėl menas kris,
Ir nepaliks jis įpėdinio mums...
Kas mums iš jo? Lyg cherubinas koks,
Jis rojaus giesmes atnešė kelias,
Kad mumyse, kurie iš dulkių gimę,
Sužadintų besparnius troškimus
Ir vėl nuskritytų sau! Taigi, nuskrisk!
Ir juo greičiau — geriau. Štai jie; nuodai,
Paskutinioji dovana Izoros.

Aš juos jau aštuonioliktus metus
Nešioju su savim. Ir nuo to laiko
Gyvenimas atrodo man tarytum
Nebepakenčiama žaizda; dažnai
Sėdėdavau prie vieno stalo aš
Su priešininku mano lengvapėdžiu,
Bet niekados kuždėjimui pagundos
Nenusileidau, nors nesu baikštuolis,
Nors skriaudą gilumoj širdies jaučiu,
Nors ir gyvenimą mažai temýliu.
Aš vis atidėiojau. Kaip kankino
Mane mirties troškimas, bet — kam mirti?
Aš guodžiausi: gyvenimas, gal būt,
Suteiks man netikėtų dovanų,
Gal būti, aplankys mane džiaugsmi,
Kūrybinė naktis ir įkvėpimas?
Naujasis Haydnas, gali būt, sukurs
Ką nors didingo — ir gėrėsiuos tuo...
Kada aš su nekenčiamu svečiu
Puotaudavau, tai, gali būt, — tikėjau --
Sutiksiu priešą savo atšiauriausią,
Ar, gali būti, nuoskauda baisi
Trenks į mane iš rūsčiojo dangaus, —
Tada nežūsi tu, Izoros turte.
Teisingas aš buvau. Galop radau
Aš priešą savo: štai naujasis Haydnas
Mane pripildė džiaugsmo stebuklingo!
Dabar — pats metas. Meilės palikime,
Nuženk šiandieną į draugystės taurę.

ANTROJI SCENA

(Atskiras kambarys smuklėje; fortepijonas.)

MOCARTAS IR SALIERI

(prie stalo)

SALIERI

Ko tu šiandieną toks niūrus?

MOCARTAS

Aš? Ne!

SALIERI

Mocartai, tu kažko lyg susikrimtęs? . .
Puikiausi pietūs, vynas — irgi geras,
O tu tyli, raukaisi.

MOCARTAS

Tiesą sakant,
Aš susirūpinęs esu labai
Dėl savo *Requiem*.

SALIERI

Aha! Vadinas,
Tu *Requiem* rašai? Ar jau seniai?

MOCARTAS

Senokai jau, savaitės trys maždaug.
Bet keistas gan atsitikimas... Argi
Aš tau nesu jo pasakojęs?

SALIERI

Ne.

MOCARTAS

Taigi klausyk: prieš trejetą savaitių
Grįžau namo vėlokai. Man pasakė,
Jog kažin kas manęs užėjęs klausė,
Ir nežinau, kodėl aš visą naktį
Galvojau: kas jis toks? Ir ko jam reikia?
Iš ryto buvo vėl tas pats užėjęs.
Ir vėlei namuose manęs nerado.
Trečiu kartu su savo berniuku
Žaidžiau asloj. Mane pašaukia.
Aš išeinu. Žmogus juodais drabužiais,
Man pasilenkęs mandagiai, užsakė
Sau *Requiem* ir dingo. Atsisėdęs
Pradėjau tuoj rašyt, bet nuo to laiko
Nepasirodė juodasai žmogus.
O aš džiaugiuos: man gaila būtų skirtis
Su savo darbu, norint ir visai
Jau baigtas *Requiem*. Bet aš vis... .

SALIERI

Ką?

MOCARTAS

Man nesmagu prisipažint.

SALIERI

Dėl ko?

MOCARTAS

Ramybės man neduoda dieną naktį
Juodasis tas žmogus. Lyg koks šešėlis,
Mane jisai sekioja. Ir dabar,
Man regis, jis tarp mūs, štai, trečias sėdi.
Et, niėkai! Kas per vaikiškoji baimė!

SALIERI

Nuvyk tuščias godas. Man Beaumarchais
Sakydavo: „Klausyk, brolau Salieri,
Kai juodos mintys tau galvon ateis,
Tai atsikimški butelį šampano
Ar perskaityk „Figaro vestuves“.

MOCARTAS

Beje! Juk Beaumarchais tau draugas buvo,
Tu jam kadais „Tararą“ parašei,
Dalyką puikų. Atmenu, tenai
Yra melodija viena... Aš ją
Kartoju vis, kada būnu laimingas...
Lia, lia, lia, lia... O ar tiesa, Salieri,
Kad Beaumarchais nunuodijo kažką?

SALIERI

Aš nemanau. Jis amatui tokiam
Perdaug juokingas buvo.

MOCARTAS

Beaumarchais —

Juk genijus, kaip mudu su tavim.

O genijus su piktadarystė —

Dalykai nesuderinami niekaip.

Ar ne tiesa?

SALIERI

Tu taip manai?

(Meta nuodus į Mocarto stiklinę.)

Na, gerk.

MOCARTAS

Drauguži mielas, į sveikatą tavo,

Už tyrą ir širdingą bičiulystę,

Kuri Mocartą jungia ir Salieri,

Tuos du harmonijos vaiku.

SALIERI

Palauk,

Palauk!.. jau tu išgėrei?.. Be manęs?

MOCARTAS

(meta servetėlę ant stalo)

Užtenka, aš jau sotus.

(Eina prie fortepijono.)

Paklausyk gi,

Tu mano *Requiem*, Salieri.

(Skambina.)

Tu verki?

SALIERI

Šias ašaras aš pirmą kartą lieju.

Man ir graudu ir malonù drauge:

Lyg prievolę atlikęs būčiau sunkią,
Lyg būtų nuostabus sveikatos peilis
Man sąnarį atkirtęs sopulingą.
Šios ašaros... Mocartai, drauge mano...
Jų neregėk. Skubėk be atvangos
Naujų garsų pripildyti man sielą.

MOCARTAS

Kad taip visi harmonijos galybę
Mokėtų jaust! Bet ne: tuomet pasaulis
Būt negalėtų; nerūpėtų niekam
Gyvenimo smulkieji reikalai —
Visi laisvam tarnautų menui. Maža
Mūs, išrinktų, dykūnų laimingųjų,
Nepaisančių naudos niekingos, — mūsų,
Vaidilų vieno gėrio įstabaus.
Ar ne tiesa? Bet aš nesveikas šiandien,
Kažkaip sunku; nueisiu, gal užsnūsiu.
Lig pasimatymo.

SALIERI

Sudiev, lik sveikas.

(Vienas.)

Mocarte, tu užsnūsi, ir ilgam!
Tačiau nejaugi jis teišus, ir aš
Ne genijus esu? Piktadarystę
Ir genijų suderint tarp savęs
Nėra įmanoma. Ne, netiesa:
O Buonarotti? Gal tai plepalai
Grubios minios bejausmės — ir nebuvo
Galvažudžiu kūrėjas Vatikano?